

3. Arbejdsmarkedsstatistikken i Danmark

Arbejdsmarkedsstatistikken i Danmark består i høj grad af statistik baseret på administrative registre, hvoraf en række er individbaserede. Samtidig udarbejdes den interviewbaserede arbejdskraftundersøgelse (AKU), der i andre lande er hovedkilden til belysning af arbejdsmarkedet. I Danmark er AKU ikke hovedkilden men fungerer som et godt supplement til den øvrige statistiske dækning af arbejdsmarkedsforholdene. For bedre at forstå det statistikkeredskab, der findes i dag, startes med en historisk gennemgang af arbejdsmarkedsstatistikken, hvorefter den nuværende statistiske dækning præsenteres.

3.1. Arbejdsmarkedsstatistikken set i et historisk perspektiv

Der er blevet indsamlet statistisk materiale om arbejdsmarkedet i Danmark siden 1769. I ca. 200 år gennem de periodiske folketællinger og i de sidste 30 år gennem interviewundersøgelser, virksomhedsindberetninger og registerundersøgelser. Arbejdsmarkedet er tillige blevet statistisk belyst gennem den løbende erhvervsstatistik og ved de generelle erhvervstællinger, der blev afholdt i 1925, 1935, 1948 og 1958.

3.1.1. Arbejdsstyrke- og beskæftigelsesundersøgelser gennem 200 år

Folketællinger

Folketællingen har traditionelt fungeret som en strukturorienteret beskrivelse af arbejdsmarkedet. Gennem 200 år (fra 1769 til 1970) blev folketallet i Danmark opgjort ved periodiske folketællinger. Siden 1900 gennemførtes folketællingerne hvert femte år, men i 1976 og 1981 blev de årlige tællinger gennemført på grundlag af oplysninger fra en række administrative registre. Siden er folketallet samt de tilhørende oplysninger om boligforhold og tilknytning til arbejdsmarkedet blevet opgjort årligt ud fra oplysninger fra administrative registre.

Beskæftigelses- og arbejdsstyrkeundersøgelser frem til 1984

De første interviewbaserede **beskæftigelsesundersøgelser**²⁸ i Danmark afholdtes i maj 1951 og 1952, oktober 1953 og i december 1956. Derefter blev der ikke afholdt beskæftigelsesundersøgelser før september 1967. Først fra maj 1969 indførtes regelmæssige postskemaundersøgelser - frem til 1972 en gang om året, og sidenhen både forår og efterår. Efter Danmarks indtræden i EF blev vi omfattet af et direktiv om fælles arbejdsstyrkeundersøgelser. Den første tælling tilpasset EF blev afholdt i april 1975. Spørgeskemaet blev udvidet markant, men undersøgelsens omfang på ca. 60.000 personer blev fastholdt.

Regionale undersøgelser

I de almindelige undersøgelser var det kun muligt at belyse arbejdsmarkedsforholdene for hele Danmark. Kun 3 gange i løbet af 1970'erne (november 1972, oktober 1975 og oktober 1978) blev undersøgelserne rettet mod de regionale arbejdsmarkedsforhold. Omkostningerne for dette var en 3-dobling af stikprøven.

Arbejdsstyrkeundersøgelser 1984-1993

Fra og med 1984 omlagde Danmarks Statistik atter **arbejdsstyrkeundersøgelserne** (TASU) for at opnå en bedre sammenlignelighed med de øvrige EF-landes undersøgelser. Omlægningen bestod bl.a. i at tællingsenheden ændredes fra personer til familier. Referenceperioden blev ændret fra en dag til en uge, og oplysningerne blev indhentet i løbet af såvel april som maj måned. Desuden blev indsamlingsmetoden ændret, idet den hidtidige postskemaundersøgelse blev erstattet af telefoninterviews.

²⁸ Wismer, Kirsten (1997).

**Kvartalsvise
arbejdskraft-
undersøgelser**

I 1994 blev den årlige undersøgelse erstattet af kvartårlige **arbejdskraftundersøgelser** (AKU), og samtidig skete endnu en total omlægning af statistikken. En af de væsentlige ændringer var, at tællingsenheden igen blev ændret til personer for at få den bedste opgørelse af beskæftigelsen og arbejdsløsheden. Oplysningerne indsamles nu løbende gennem hele året ved telefoninterview af ca. 15.000 personer i kvartalet.

3.1.2. Udviklingen af arbejdsmarkedsstatistik på administrative kilder**Registerbaseret
befolkningsstatistik, ...**

Folketællingen i 1970 blev den sidste gennemført på traditionel måde med indsamling af spørgeskemaer for hele den danske befolkning. Oprettelsen af det centrale personregister (CPR) i 1968 medførte en gennemgribende omlægning af statistikproduktionen²⁹, idet dette register blev grundlag for befolkningsstatistikken i stedet for de hidtidige skemaindberetninger fra folkeregistrene. Fra og med 1973 kunne det befolkningsstatistiske system betragtes som oprettet.

... folketælling og ...

I 1974 blev det besluttet at gennemføre en **registerbaseret folketælling** i 1976 i stedet for den skemabaserede tælling, der skulle have været afholdt i 1975. Opgørelsen tog udgangspunkt i CPR, og oplysningerne om tilknytning til arbejdsmarkedet blev dannet på basis af de årlige oplysningssedler, som virksomhederne indsender til skattemyndighederne. Denne folketælling indeholdt dog ikke alle traditionelle folketællingsoplysninger.

Netop for at udbygge registerstatistikkerne med beskæftigelses- og arbejdsstedsoplysninger blev det i 1979 besluttet at oprette et arbejdspladsstatistikregister baseret på især de årlige oplysningssedler suppleret med oplysninger fra Erhvervsregisteret. Desuden blev der etableret en begrænset supplerende dataindsamling, der skulle sikre oplysninger om arbejdssteder og erhvervsangivelse for disse. Hermed blev der etableret et så stort datagrundlag, at behovet for traditionelle folketællinger ophørte. Samme år blev den **registerbaserede arbejdsløshedsstatistik** etableret. Denne statistik er baseret på Arbejdsmarkedsstyrelsens centrale register for arbejdsmarkedsstatistik (CRAM), der blev oprettet med statistikproduktion som sit egentlige formål.

Den næste registerbaserede opgørelse blev udarbejdet i 1981, og siden er der årligt blevet udarbejdet opgørelser, der giver samme informationer som de hidtidige folketællinger.

**... arbejdsstyrke-
statistik**

Et delresultat af den registerbaserede folketælling er den **registerbaserede arbejdsstyrkestatistik (RAS)**, der er udkommet siden 1981. I RAS beskrives befolkningens tilknytning til arbejdsmarkedet i slutningen af november måned. Variablene i RAS er dannet ud fra en målsætning om at følge ILO's anbefalinger vedrørende arbejdsmarkedsstatistik. Operationalisering af begreber har dog måttet foretages i et lys af de praktiske muligheder for at uddrage oplysningerne fra administrative og statistiske registre.

**Yderligere anvendelse af
administrative kilder**

Etableringen af de årlige registerstatistikker med folketællingslignende oplysninger var en milesten i udviklingen af personstatistikken i Danmark. Sideløbende blev der arbejdet med at anvende andre administrative registre i statistikproduktionen. Indenfor arbejdsmarkedsområdet er såvel bidragene til arbejdsmarkedets tillægspension (ATP) som indbetalingerne af arbejdsmarkedsbidrag anvendt til at opbygge hurtige indikatorer for udviklingen i hhv. beskæftigelsen og lønudbetalingerne. Desuden er de administrative registre, der er blevet opbygget i forbindelse med administrationen af arbejdsløsheden og den aktive arbejdsmarkedspolitik, blevet anvendt til belysning af disse forhold.

²⁹ Danmarks Statistik (1982).

3.1.3. Lønstatistikens udvikling

Lønstatistik siden 1900

Løn- og arbejdsomkostningsstatistikken har udviklet sig gradvist fra begyndelsen af 1900-tallet, hvor Dansk Arbejdsgiverforening introducerede en lønstatistik for arbejdere, frem til 1978, hvor Danmarks Statistik introducerede funktionærlønsstatistikken. Samtidig blev det offentlige område dækket af en løn- og personalestatistik, som Danmarks Statistik udarbejdede. Denne dækning af lønudviklingen var utilstrækkelig bl.a. fordi det ikke var muligt at sammenligne lønudviklingen mellem den private og offentlige sektor som følge af forskellige løn- og statistikbegreber.

Etablering af en ny lønstatistik

I starten af 1990 besluttede Dansk Arbejdsgiverforening og Danmarks Statistik at omlægge lønstatistikkerne efter ens principper. Formålet var at udarbejde en fælles lønstatistik for alle personalegrupper og for alle sektorer i økonomien.

Lønstatistikken for den private sektor er nu etableret med en årlig strukturstatistik og en kvartalsvis statistik for lønudviklingen. Strukturstatistikens første tællingsår var 1994, mens det kvartalsvise lønindeks er startet med 1. kvartal 1994. På det offentlige område dækker de første årlige strukturstatistikker 1996, og det kvartalsvise indeks med udgangspunkt i 1. kvartal 1995 bliver publiceret løbende fra og med 1998.

3.2. De væsentligste arbejdsmarkedsstatistikker i dag

De væsentligste arbejdsmarkedsstatistikker, der i dag beskriver udviklingen på det danske arbejdsmarked, vil i dette afsnit blive nærmere beskrevet især med henblik på indhold, hyppighed og populationsafgrænsning, jf. tabel 3.1. De statistikker, der anvendes i arbejdstidsregnskabets beregninger, beskrives mere udførligt senere i rapportens kapitel 6 eller 7.

Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik

Den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik³⁰ (RAS) omfatter hele befolkningen med bopæl i Danmark den 1. januar med oplysning om tilknytning til arbejdsmarkedet ultimo november det foregående år, mere nøjagtigt den sidste uge i november. Udfra en række registre klassificeres befolkningen efter om de er beskæftigede som hhv. selvstændig eller lønmodtager, arbejdsløs, uddannelsessøgende, pensionist m.m. Registret indeholder oplysning om den vigtigste tilknytning til arbejdsmarkedet samt oplysning om uddannelse og bopælskommune. For de beskæftigede findes desuden oplysninger om en eventuel bibeskæftigelse samt om arbejdsstedets erhverv og dets geografiske placering.

Erhvervsbeskæftigelsen

På baggrund af samme registergrundlag dannes **erhvervsbeskæftigelsen³¹ (EBS)**, der omfatter oplysninger om antal arbejdssteder og beskæftigelsesforhold opgjort ultimo november, samt antal fuldtidsbeskæftigede og lønsum i løbet af året. EBS indeholder således to opgørelser, hvoraf den ene er en statusopgørelse på samme tidspunkt som RAS, mens den anden er en opgørelse af arbejdsmængde og aflønning for et helt kalenderår.

Tabel 3.1.

Oversigt over den danske arbejdsmarkedsstatistik - emner og hyppighed

Indeholder oplysninger om:			Se afsnit
afløn-	beskæf-	arbejds-	

³⁰ Danmarks Statistik (1998e).

³¹ Danmarks Statistik (1998i).

	ning	tigelse eller job	løshed/ aktivering	
Den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik (RAS)		År	År	6.1.1
Erhvervsbeskæftigelsen (EBS)	År	År		6.1.1
Nationalregnskab	År Kvartal	År Kvartal		
Lønstatistik	År Kvartal			6.1.2 7.1.4
ATP-beskæftigelse		År Kvartal		7.1.1
Lønsumsopgørelse på grundlag af AM-bidragsindbetalinger	Kvartal			7.1.3
Arbejdskraftundersøgelsen (AKU)		Kvartal	Kvartal	6.1.3
Arbejdsløshedsstatistikken (CRAM)			År Kvartal Måned	
Statistikken om arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger (AMFORA)			År Kvartal	7.1.2

ATP-statistikken

Arbejdsmarkedets tillægspension (ATP) blev indført i 1964. Arbejdsgiverne indbetaler et bidrag til ordningen, der afhænger af de ansattes beskæftigelsesomfang. På grundlag af de kvartalsvise indbetalinger beregnes et udtryk for beskæftigelsesomfanget klassificeret efter arbejdsgiverens erhverv. Beskæftigelsesindikatoren³² på basis af ATP-bidragene, der opgøres kvartalsvist, er udarbejdet siden 1978. Statistikken omfatter kun lønmodtagere mellem 16 og 66 år, og den viser udviklingen i arbejdsomfanget i en periode, opgjort som fuldtidsbeskæftigede.

Lønsumsopgørelse

Siden 1996 er der blevet udarbejdet en kvartalsvis indikator³³ for lønsumsudviklingen ud fra arbejdsgivernes indbetalinger af arbejdsmarkedsbidrag (AM). Sammen med ATP-statistikken skabes der herved et hurtigt overblik over aktivitetsudviklingen i de enkelte erhverv. Lønsumsbegrebet i denne statistik følger loven om arbejdsmarkedsbidrag, og har derfor et andet lønsumsbegreb end lønsummen i EBS.

Arbejdsløshedsstatistik

Siden 1931 er der blevet offentliggjort arbejdsløshedsstatistik baseret på administrative kilder. Frem til 1973 omfattede statistikken kun de arbejdsløshedsforsikrede, men siden har den omfattet alle registrerede arbejdsløse. Statistikken³⁴ er baseret på månedlige udtræk fra Arbejdsmarkedsstyrelsens centrale register for arbejdsmarkedsstatistik (CRAM).

Arbejdsløsheden belyses i arbejdsløshedsstatistikken (CRAM) ved antallet af berørte personer samt det beregnede antal fuldtidsledige (den gennemsnitlige arbejdsløshed). Ved opgørelsen af ledigheden beregnes for hver person og for hver uge en ledighedsgrad. For forsikrede ledige beregnes ledighedsgraden som antallet af ledige timer i forhold til antallet af forsikrede timer, mens antallet af ledige timer altid beregnes i forhold til 37 timer for de ikke-forsikredes vedkommende. Den gennemsnitlige ledighed beregnes derefter ved en summation af ledighedsgraderne.

³² Danmarks Statistik (1995).

³³ Danmarks Statistik (1996a).

³⁴ Danmarks Statistik (1996b).

Mellem antallet af **ledighedsberørte**, **ledighedsgraden** og den **gennemsnitlige ledighed** eksisterer følgende sammenhæng:

$$\text{Antal ledighedsberørte} \cdot \text{gnsntl. ledighedsgrad} = \text{gnsntl. antal ledige personer}$$

Statistikken omfatter de registrerede arbejdsløse, dvs. arbejdsløshedsforsikrede dagpengemodtagere samt ledige, der modtager kontanthjælp.

I sidstnævnte gruppe indgår såvel ikke-forsikrede ledige samt forsikrede ledige, der endnu ikke har opnået dagpengen eller som har mistet dagpengere retten. Ikke-forsikrede ledige, der ikke modtager kontanthjælp indgår ikke. Arbejdsløshedsprocenten beregnes for forsikrede ledige sat i forhold til antallet af forsikrede, og for de registrerede ledige sat i forhold til arbejdsstyrken. Statistikken omfatter kun personer mellem 16 og 66 år.

CRAM definerer gruppen af arbejdsløse i RAS. Personer, der er fuldt arbejdsløse i den sidste uge af november ifølge CRAM, klassificeres på denne baggrund som arbejdsløse i RAS.

Arbejdsmarkeds- politiske foranstaltninger

Indenfor de seneste år har den aktive arbejdsmarkedspolitik medført et øget behov for statistisk dækning af den arbejdsmarkedspolitiske indsats, der rettes mod personer. Til dette formål blev der i 1994 oprettet en individorienteret statistik for **arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger**³⁵ (AMFORA), der bygger på både administrative registre og indberetninger fra de kommunale myndigheder. I statistikken beregnes det gennemsnitlige antal deltagere efter samme principper som beregningen af det gennemsnitlige antal arbejdsløse i CRAM.

Statistikken omfatter såvel dagpengeberettigede som kontanthjælpsmodtagere i alderen 16-66 år, der deltager i en arbejdsmarkedspolitisk foranstaltning, dvs.

- i støttet beskæftigelse i form af jobtræning, puljehøj eller etablering og igangsætning,
- på orlov til sabbat, børnepasning eller uddannelse,
- på uddannelse med uddannelsesstøtte, eller
- i en tilbagetrækningsordning, dvs. overgangsydelse eller efterløn.

Lønstatistik

Lønstatistikken³⁶ udarbejdes for den private sektor, hvor den omfatter virksomheder med mindst 10 ansatte, og for den statslige og kommunale sektor, hvor alle offentlige virksomheder indgår. Statistiksystemet er baseret på individindberetninger, og der anvendes fælles begreber og definitioner i den private og den offentlige sektor. Den årlige statistik over lønniveauerne suppleres med en kvartalsvis stikprøvebaseret statistik over lønudviklingen.

Arbejdskraft- undersøgelsen

Arbejdskraftundersøgelsen³⁷ (AKU) indeholder oplysninger om hele befolkningens tilknytning til arbejdsmarkedet med hensyn til arbejdsforhold, arbejdstid m.m. Den bygger på interviews med 15.000 personer pr. kvartal. AKU indgår som en vigtig del af det europæiske statistiksystem, idet der udføres harmoniserede årlige arbejdskraftundersøgelser (Labour Force Surveys) i en række lande herunder samtlige EU-lande.

³⁵ Danmarks Statistik (1997b).

³⁶ Danmarks Statistik (1998b) og Danmarks Statistik (1998c).

³⁷ Danmarks Statistik (1998h).

Nationalregnskabet

Herudover udarbejdes kvartalsvise og årlige tal for såvel beskæftigelse som lønsum i **nationalregnskabet**³⁸. Det anvendte beskæftigelsesbegreb er det gennemsnitlige antal personer, og heri medregnes ikke personer, der midlertidigt er fraværende som følge af orlov, fx barsels-, uddannelses-, børnepasnings- eller sabbatorlov. Nationalregnskabssystemet (SNA), som er de internationale retningslinier for udarbejdelsen af et nationalregnskab, omfatter tillige opgørelser af job og præsterede timer. Disse tidsserier findes endnu ikke i det danske nationalregnskab, ligesom det endnu ikke er indarbejdet i en række andre lande.

³⁸ Danmarks Statistik (1997f).